

Magyarok — Magyar irodalom — Szibériai próza

Beszélgetés Szergej Zaligin állami díjas szovjet íróval

Szergej Zaligin május 11-én Szegeden járt, s ellátogatott a JATE orosz-filológia tanszékére is. Alábbi beszélgetésünk ez alkalommal készült.

— Szergej Pavlovics, Ön nemrég részesült magas magyar kormánykitüntetésben. A Magyar Népköztársaság Zászlórendje adományozásának indoklásában ezt olvastuk: a magyar-szovjet irodalmi kapcsolatok ápolásáért. Nem foglalná össze röviden a magyar irodalomról kialakult fölfogását?

— Talán nem fölösleges emlékeztetni: a Szovjetunióban évente mintegy 25 magyar szépirodalmi kötet jelenik meg. Ennek körülbelül a fele próza, a másik fele költészet és gyermekirodalom. Az egész összpéldánya mintegy másfél millió. A hozzám közelebb álló prózáról szólva: igen jó sorozat tart most a feleuton: A magyar irodalom könyvtára, eddig 15 kötet látott benne napvilágot. Egy másik — világirodalmi — sorozatban (A modern próza mesterei) is jelennek meg magyar regények. És persze jónéhány műsorozaton kívül is. Jó fordítógárdánk is van, tudom, hogy például Jurij Guszev, Oleg Rosz-szijanov vagy Jelena Malihina nevét a magyar olvasók is ismerik.

Nos, a klasszikusok közül hozzám Móricz áll különösen közel. Szükszavú tömörsége, a kiszakított életszelet befejezettsége szinte filmszerű benyomást kelet.

Darvas Józsefnek személyes jóbarátja is lehettem. Az ő prózája más jellegű: szabadabb, kötetlenebb. Haragos kút-ja például egy kissé a mi Goncsarovunkra emlékeztet. A stílusukban is sok a rokonulás.

Magyar próza-képemben különleges helyet foglal el Illyes Gyula és Németh László, ez a két világirodalmi rangú alkotó. Németh Lászlónak — Tolsztojval való belső, ám sajátos rokonságára, úgy tudom, már mások is fölfigyeltek. És mégis: Tolsztoj mindig maga is jelen van a műben, mintegy potenciális szereplő, nemcsak a lírai, filozófiai stb. kitérőkkel, de még a tájleírások is az ő szemével „látódnak”. Németh László viszont szinte kirekeszti magát a műből. Egy „kezedleges” hős segítségével adja vissza a különböző rétegekhez tartozó szereplők fejlődését — azt hiszem, erre Németh László előtt még nem sokan vállalkoztak. És egyáltalán: itt is, meg az oroszul szintén megjelent Gyász-ban is az kapott meg, hogy milyen mélyen föl tud oldódni az író a hőseiben.

Talán nem tévedek, ha ennek a magasfokú objektíválódó készségnek tulajdonítom a magyar szociográfiai irodalom alaperényét is, a dolgok pontos szemléletét. Megvallom: mindig meghökent a magyar irodalom, hogy is mondjam, keménysége. Első pillantásra úgy tűnik, mintha az író nem is bánná azt a tragédiát, amely a művében végbe megy. Valójában azonban az ilyen együttérzéseknek még nagyobb a belső súlya, hiszen nem sajnálkozó szavakban nyilvánul meg. A deklarációnak ez a hiánya az, ami imponál!

Vagy Déry Tibor. Micsoda belső energia van írásaiban! És mennyire változatos a kifejezett hangulatokban — és nem utolsósorban a stílusában. (Számomra ez utóbbi mozzanat valahogy különösen fontos. Bevallom, hogy a szívemnek oly kedves Cséhovtól sem tudok 4–5 elbeszélésnél többet egyfolytában elolvasni, mert nyomaszt bár tökéletes, ám mégis azonos jelle-

gü stílusa). Dérynél ez minden műben más és más.

— Egy más nézetben még a magyarokról. A nálunk is ismert Sós-völgy című regényében ábrázolt szibériai partizán köztársaság hadseregének egyik fő erősségé-ként a „vörös magyarok” osztaga szerepel csaknem félszáz lapon. Sok más szovjet szerző polgárháborús művében is föltűnik — és nem csupán epizód szereplőként — a magyarok. Mivel magyarázza ezt?

— Azzal, hogy százezren voltak a magyar internacionalisták, akik fegyverrel segítették a fiatal szovjet köztársaság születését. A Puszták népé-ben akadtam a következő gondolatra. Itt van egy cselédember, szolgál a földbirtokosnál vagy a nagybírlónél. Olyan, mint a többi, nem is különösen bátor talán. De lám, lóra ültetik, kardot adnak a kezébe — és remek katoná lesz belőle. Tudom, hogy a magyar történelem is olyan volt, hogy jócskán akadt alkalom erre. Már gyerekkoromban azt hallottam öreg szibériai parasztoktól: két igazi lovasság volt a világon, az orosz kozákok meg a magyar huszárok. A legfontosabb mégis az volt, hogy 1917–20-ban eszméletlen ösztönzést kaptak ott nálunk. Hiszen miközben Szibériában vagy a Krímben harcoltak, egyre csak hazagondoltak: hogy majd a Tisza táján is eljön az elnyomók nélküli világ! Akkor tájt én még csak hat éves voltam, személyes emlékem ezért nem igen van róluk, édesanyám mesélt sok érdekességet. Aztán sokukkal megismerkedtem később, amikor ott felénk letelepedtek. Megnőszültek, jól megtanultak oroszul. (Annyira, hogy még káromkodni is ugyanolyan izesen tudtak már, mint az anyanyelvükön). Néhány kolhozelnök is kikerült közülük: kitérően ismerték a földet meg a mezei munka minden csínyját-binját és mindehhez jó temperamentumos vezetők voltak.

Nos, ezeknek a vörös magyaroknak az emlékét sok-sok emléktábla, szobor meg utcanév örökíti meg szerte országunkban. Sőt, fölkerültek Szibéria téképére is: főnn, észak-keleten Magyar gázló nevet kapott az a hely (a szájhagyomány nyomán hivatalosan is), ahol egész magyar osztag lelte hősi halálát. Vagy húsz esztendeje egy irkucki írónk, Julij Goldman szép elbeszélő költeményt is írt róluk.

— Ha már szülőföldjéről jött fel a szó, Ön szerint milyen emberi összetevőkből áll össze az a ma már mindenki által elismert tény, hogy az élő szovjet próza legnagyobb mesterei — szibériaiak?

— Azzal kezdem, hogy természetesen a véletlenek szerencsés összejárása, mint az életben mindig, itt is besegített. A lényegét mégsem lehet ezzel magyarázni.

Szibéria hallatlanul színes és érdekes, sokarcú ország. (Gondolom, a legutolsó szót senki sem veszi elszólásnak, hisz csak rá kell pillantani a térképre). Mindenekelőtt — több értelemben is — széles tere volt (és van ma is) ott az ember tevékenységének. Igaz, a közfelfogás még ma is

hajlamos Szibériát valami olyan istenhátamögötti periferiának tekinteni, ahol nemcsak számottevő kultúra, de elemi civilizáció sem volt. Pedig tény, hogy már a cári időkben is — az országosan 70 %-os analfabétizmus korában — igen magas volt ott az írásbeliség színvonala. Hiszen oda eleve azok vándoroltak el jószántukból (igen, ne csodálkozzanak, sokan kerültek így is oda, hiszen ingyen lehetett földhöz jutni) és döcögtek lovaskocsin egymásfél évet is egyfolytában, akik nem csupán írni-olvasni tudtak. Ekkora utat megtenni, közben tájékozódni, iratokban eligazodni, hivatalokkal érintkezni stb. — ezt csak energikus, munkaképes és főként írástudó emberek teheték meg.

Aztán: Szibériában igen sok politikai száműzött élt. Megpedig nemcsak a nagyokra, a Lenin-formátumúakra gondolok itt. Évtizedeken át tömeges száműzettek is voltak. Például egy-egy nagyobb moszkvai vagy pétervári politikai tüntetés munkás meg diakrésztvevői közül akárhányszor erre ítélték több tucatnyi embert is. És laikhelyükül mindig kizárólag apró falvakat jelöltek ki. A diákoknak pedig, akármilyen szakot hagyattak is ott velük, a legelső dolguk az volt, hogy beálltak tanítóknak akár iskolába, akár „csak úgy”, és terjesztették az írásbeliséget a környezetükben.

Végül azt se feledhetjük el, hogy a szibériai természet is jellemző tényező volt mindig. S nem csupán a közismert hideg, a zord éghajlati viszonyok. Hatalmas területen viszonylag kevés ember élt ott. Az egyes ember tehát jórészt saját magára volt hagyatva. Emiatt az emberek közötti viszony is sokban más volt ott. (De akár mindegyik eddigi „volt” helyett nyugodtan olvashatunk „van”-t is.)

Az emberi érintkezés egész lélektana megmechanizmusa valahogy sok mindenben teljesen másfajta ott, mint az úgynevezett „civilizált vidékeken. És ez különösen az író számára elsődlegesen fontos: ugyanis mint még eddig soha be nem mutatott életanyag, úgyis mint az őt magát formáló szemlélet.

Valamikor a huszas években Gorkij azt mondta, hogy a jövő nagyregényírót Szibériából kell majd válni. Talán napjainkban kezd beteljesedni ez a jóslat.

— Köszönöm a beszélgetést.

FENYESI ISTVÁN

Tábor — Kőszegen

Július első napjaiban közművelődési tábor nyílt Kőszegen. A táborban résztvevő 20–25 egyetemi hallgató — főként szegediek — a nyugat-magyarországi kultúra történeti fejlődését, hatását és eredményeit vizsgálták.

A kutatásokat feldolgozó legjobb munkákat a tervek szerint megjelentetik.

— a sűgő én vagyok a sűgő én vagyok a sűgő —

Végül

„Szabadulás”
P. J.

Csomagolt.
A szekrényben két fehér ing két szürke zakó, két fekete nadrág. A kabát zsebében szemüveg: zsebkendő, aprópénz. Belül egy levél Erdélyből — két hónapja nem láttuk, hajnalban a kopogtatásra riadok fel, de csak a fekete szél veri az ablakot. A fenyves suhog, a sáitárban megbűdösödik a tej, a lugas kirohad, a lepedőkötő kimoshatatlan a vér — felbontatlanul.

Az ágy fölött a polcon régi lavok, könyvek fényképek. Az egyiket sötét színpad, oldalt egy férfi lélegzik szaggatottan fölötte szakadt függöny. Középen hatalmas lyuk. A kép egyik sarka beszakadt. Mellette vaskarika, benne egy golyó üvegből. Háttal egészen a falnak szorulva egy játkésmackó, lába tépve, hullik a fűrészdor.

Az ágy alatt bőrönd, a bőröndben sárga fedelű füzetek — hozz bort, zárd be a kaput. vági kenveret, a kést tedd magad mellé az ágyban, virassz, hajnalban megjönnek, lefogják a szemed — madzaggal átkötve. Csizma, kopott sarokkal, körbe sár-lepedék.

A mosókonyha kihűlt, az ebéd ott maradt az asztalon.

Nem csukta be egészen az ajtót, látta, hogy térik a tapétát, leverik a tányérokat, poharakat, a falból kiszakadnak a vezetékek.

Nem vihett magával semmit.
Volt elég idő számbavenni. Este a színházban szövegkönyv nélküli sűgött. A második felvonás végén megkérdezik — megbocsáthatjuk-e, mit ellenünk elkövetetek? Először halkán válaszolt: nem! Aztán fokozatosan erősítve, végül üvöltve.

Az első pofont ott kapta. Az úton végig a térdét és a combját ütötték. A combcsont eltörhetett, mert mikor feléjük fordult — egy édes, édes ölelésre gondolt — megbicsaklott a lába és a nedves földre zuhant. Most már csak a hátát ütötték. Így jutott haza.

Út a szoba közepén. Nem maradt ki semmi. Nem várakoztathatta tovább a cári rendőrséget. Ketten a konyhában, egy az udvaron.

hát nem hagyhatok rátok semmit bár nagy a hiúság bennem.
És össze-vissza kaszabolta az arcát.

BALOG JÓZSEF

Fiatal tehetségeink (9.)

Rozmanyek Géza

Rozmanyek Gézát úgy ismertük meg, mint kiváló rágó-gumizót, azóta megtudtuk róla, hogy nagyszerű futbalista — különösen kullans szerepben — sakkjátékos, kongeniális költő, ismert francia turista, gyermeket váró anya. Alighanem ő a legtöbb publicitást kapott egyetemista, talán pusztán az okból is készítettem volna vele beszélgetést, de az igazi apropos-t az szolgáltatta, hogy Géza kiérdemelte a Dugonics téri tejivó Kiváló Tejtőveje címet.

— Hogyan kezdődött, Géza?

— Még kisiskolás koromban egy biológiaórára a tanár — ma már tudom, a nevelési cél érdekében — a cserebogár méretét egy országgal hasonlította össze. Akkor — szolidaritásból — hetekig cserebogárnak éreztem magam, később — sörbe csavarodott fejem — már ezen tündöttem: lehet-e nagyobb egy vers, mint egy ország? A kérdés eldőlt, de azóta is sokféle alakváltozatban méregetem magam.

— A versírásról nehéz lenne beszélni, ezért inkább labdarúgó pályafutásáról kérdezlek.

— Egy történettel elmondhatom, hogyan kezdődött és tört ketté a pályám. Fiatal játékosként kerültem egy nagy csapatba, ahol néhány edzés után a mélyvízbe dobtak. Legalábbis én azt hittem, mert nagyon kapálóztam, hogy fönnmaradjak a felszínen, szem előtt. Szereztem is egy gölt, és ahogy örvendezve jövő vissza, látom: savanyú pofák, mintha ecetet ittak volna, jó, ha egy hátbavágást kaptam, azt is pénzköltészet viszonyát.

— Érdekes, hogy katonai élményeidről még sohasem beszéltél. Arra kérlek, erről is mondjal valamit!

— Erről csak annyit mondhatok, hogy a parancsnokom nem azért utált mert a fejemet ötvenhatos volt. Végül találtak rávaló kalapot, vagy mit, de az érzelmi megnyilvánulásokat annak köszönhettem, hogy a portális elítávozás Scyllája és az aportalis kitérés Charybdisé között a sziklát helyeztem előtérbe.

— Népszerű vagy, bizony vannak irigyeid. Megneveznél valakit?

— Egy baizsos klubvezetőt említek elsősorban. Valószínűleg azért mert a fejemet ötvenhatos volt. Végül találtak rávaló kalapot, vagy mit, de az érzelmi megnyilvánulásokat annak köszönhettem, hogy a portális elítávozás Scyllája és az aportalis kitérés Charybdisé között a sziklát helyeztem előtérbe.

— Ugye azért szerepelsz a Szegedi Egyetem majd mind-ea-ik számában, mert ott támogat valaki?

— Igen, Te.

— Kiket olvasol?

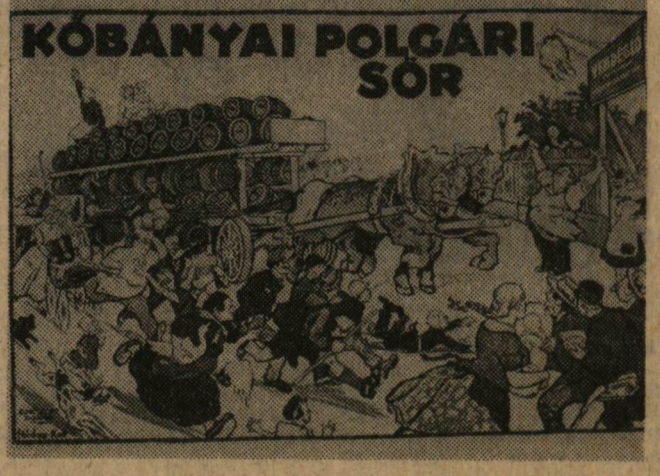
— Szinte mindenkit. Az orális irodalmat általában a fociplávkán tanulmányozom, eltűnődöm egyik-másik javaslaton, aztán elpirulok, mint egy napocsibe a zsiguli hátuljában. Persze az írott betű is rendkívül módon vonz. Legutóbb ez a szöveg ragadott magával: „Fiúk, csak óvatosan! A nemzet iövője a kezetekben van.” Lelehel: az egyetemi könyvtár férfi részlege. Ezt a problémát — szó szerint — szem előtt tartom.

— Köszönöm a beszélgetést!

— tus

Régi plakátok új kiadása Doktoravató ülés

A századelőn készült magyar plakátok újra nyomás alá nagy sikert aratott a Játék- és kártya gyár. Az alábbi példány nem kíván különösebb ismertetőt.

ülés

a JATE-n

A József Attila Tudományegyetem Tanácsa nyilvános doktoravató ülést tart június 23-án.

Elsőként, 10 órakor a Természettudományi Karon doktori címet szerzettek avatják. Az Állam- és Jogtudományi Karon végzett hallgatók doktorrá avatására 11 órakor kerül sor. Végül, 12 órakor a Bölcsészettudományi Karon doktori címet szerzettek avatják doktorrá az ünnepi ülésen.